

Birey ve Toplum

Sosyal Bilimler Dergisi

İslam Medeniyeti Üzerine Notlar
Hilmi YAVUZ

Arap Dünyasındaki Değişimin Anlamı
Abdulkadir BAHARÇİÇEK

Osmanlı Vergi Sisteminde Ermeni Milleti Vergisi
Cahit KÜLEKÇİ

Dönemin İslamcılarının II. Abdülhamid'e Bakışı
Mustafa TEKİN

Avrupa Birliği - Türkiye İlişkilerinde
Kozmopolitan Kimlik
Mehmet BİREKUL

Popüler Türk Sinemasında Dindarlık Şekilleri
İbrahim YENEN

Martin Buber ve Hans Georg Gadamer'in Felsefelerinde
Ben-Sen İlişkisinin Ahlaki Açılımları
Mehmet ULUKÜTÜK

Internationalizing the Higher Education in Malaysia:
Memorandum of Understanding (MoU)
Saim KAYADİBİ

Foucault'nun Marks/izm Eleştirisi
ya da İmana Karşı Şüphe
Sever IŞIK

KİTAP TANITIMLARI
SEMPOZYUM NOTLARI

Bahar 2011 • Cilt 1 • Sayı 1

BİLSAM

Birey ve Toplum

Sosyal Bilimler Dergisi

Bahar 2011 • Cilt 1 • Sayı 1

BİLSAM

Birey ve Toplum

Altı Aylık Sosyal Bilimler Dergisi
Journal of Individual & Society
Cilt/Volume: I Sayı/Number: 1 Yıl/Year: 2011
ISSN: 2146-4634

Sahibi / Owner
BİLSAM

Editör / Editor in Chief
Mustafa ARSLAN (Doç. Dr. İnönü Üniversitesi, muarslan@inonu.edu.tr)

Yayın Kurulu/ Editorial Board
Suphi ERDEM (Doç. Dr.), İlhan ERDEM (Yrd. Doç. Dr.), Mehmet BİREKUL (Yrd. Doç. Dr.), Yahya BAŞKAN (Yrd. Doç. Dr.), Gökhan TUNCEL (Yrd. Doç. Dr.), Mehmet ÖZGER (Yrd. Doç. Dr.), Oğuzhan GÖKTOLGA, Mehmet ULUKÜTÜK

Danışma Kurulu / Advisory Board
Abdurrahman KURT (Prof. Dr. Uludağ Üniversitesi), Abdulkadir BAHARÇİÇEK (Doç. Dr. İnönü Üniversitesi), Alparslan AÇIKGENÇ (Prof. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi), Ali UTKU (Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi), Atilla YAYLA (Prof. Dr. Plato Meslek Yüksek Okulu), Burhanettin TATAR (Prof. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi), Cafer Sadık YARAN (Prof. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi), Celal TÜRER (Prof. Dr. Ankara Üniversitesi), Coşkun ÇAKIR (Prof. Dr. Şehir Üniversitesi), Ferhat Kentel, (Doç. Dr. Şehir Üniversitesi), Feridun MERTER (Prof. Dr. İnönü Üniversitesi), Hasan KAVRUK (Prof. Dr. İnönü Üniversitesi), Hikmet Y. CELKAN (Prof. Dr. Adıyaman Üniversitesi), Hüseyin AYDIN (Prof. Dr. Osmangazi Üniversitesi), İsmet EMRE (Doç. Dr. İnönü Üniversitesi), Kemal GÖRMEZ (Prof. Dr. Gazi Üniversitesi), Mahfuz SÖYLEMEZ (Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi), Mahmut AYDIN (Prof. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi), Mehmet AZİMLİ (Doç. Dr. Dicle Üniversitesi), Mehmet GENÇ (Prof. Dr. Şehir Üniversitesi), Mehmet KUBAT (Doç. Dr. İnönü Üniversitesi), Mustafa ERGÜN (Prof. Dr. Afyonkarahisar Üniversitesi), Mustafa KÖYLÜ (Prof. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi), Mustafa ÖZEL (Yrd. Doç. Dr. Şehir Üniversitesi), Mustafa YILDIRIM (Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi), Recep KAYMAKCAN (Prof. Dr. Sakarya Üniversitesi), Saim KAYADİBİ (Assoc. Prof. Dr. Int. Islamic University of Malaysia), Sebhattin ÇEVİKBAŞ (Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi), Yasin AKTAY (Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi)

Dil Editörü
Ali KIŞ

Yazı İşleri Md.
Sinan AKINCI

Redaksiyon Kurulu
İbrahim AŞLAMACI, Betül KARAGÖZ, Gülşen ŞAHİN, Osman KARACAN

Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, Türkçe ve İngilizce dillerinde yılda iki defa (Mayıs ve Kasım) yayımlanan uluslararası katılımlı, hakemli, disiplinlerarası akademik bir dergidir. Dergi'nin amacı tarih, edebiyat, felsefe, ilahiyat, kamu ve sosyal bilimlerin ilgili diğer alanlarında özgün çalışmaları yayımlamak ve bu alanlardaki disiplinler arası çalışmalarını özel sayılarla teşvik etmektir. Dergide yayınlanan makalelerin bilimsel, fikri ve hukukî sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazıların tüm yayın hakları Birey ve Toplum'a aittir.

Kapak & İç Dizayn
Mehmet BİREKUL

Baskı
İstanbul Matbaası

Dağıtım
BİLSAM Yayıncılık, Küçük Hüseyinbey Mah. Azizler 1. Sokak İstanbulluoglu Konağı MALATYA/TÜRKİYE.
Mail: bilgi@bilsam.org, Tel: 00 90 422 323 69 80. Banka Hesap No: Türkiye Finans Katılım Bankası Malatya Şubesi: 865245
Fiyatı: 13 TL (2011 Yılı Abone: 25 TL)
Web: http://www.bilsam.org.tr

© BİLSAM Yayıncılık, MALATYA 2011

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

MAKALELER	ARTICLES
İslam Medeniyeti Üzerine Notlar Hilmi YAVUZ	Notes on Islamic Civilization Hilmi YAVUZ
9	
Arap Dünyasındaki Değişimin Anlamı Abdulkadir BAHARÇİÇEK	How to Understand the Changes in the Arabic World Abdulkadir BAHARÇİÇEK
19	
Osmanlı Vergi Sisteminde Ermeni Milleti Vergisi Cahit KÜLEKÇİ	Armenian Nation Tax in Ottoman Tax Regime Cahit KÜLEKÇİ
31	
Dönemin İslamcılarının II. Abdülhamid'e Bakışı Mustafa TEKİN	Views of Islamists to Second Abdulhamid in that Period Mustafa TEKİN
41	
Avrupa Birliği - Türkiye İlişkilerinde Kozmopolitan Kimlik Mehmet BİREKUL	Cosmopolitan Identity in the Relations between Turkey And European Union Mehmet BİREKUL
61	
Popüler Türk Sinemasında Dindarlık Şekilleri İbrahim YENEN	The Religiosity Forms in Popular Turkish Cinema İbrahim YENEN
95	
Martin Buber ve Hans Georg Gadamer'in Felsefelerinde Ben-Sen İlişkisinin Ahlaki Açılımları Mehmet ULUKÜTÜK	Moral expansions of I-You Relation in Martin Buber and Hans Georg Gadamer's philosophies Mehmet ULUKÜTÜK
97	
Malezya'da Yükseköğretimin Uluslararasılaştırılması: Mutabakat Zaptı (MoU) Saim KAYADIBİ	Internationalizing the Higher Education in Malaysia: Memorandum of Understanding (MoU) Saim KAYADIBİ
111	
Foucault'nun Marks/izm Eleştirisi ya da İmana Karşı Şüphe Sever IŞIK	Foucault's Critique of Marxist History, Power and Ideology Sever IŞIK
131	
KİTAP TANITIMLARI	BOOK REVIEWS
Nietzsche: Perspektivizm, Anlam ve Yorumlar, H. Subhi Erdem Buket KAYIŞLI	Nietzsche: Perspectivism, Meaning and Interpretations, H. Subhi Erdem, Buket KAYIŞLI
159	
İslâm'ın 'Öteki' Tarihi: Siyeri Farklı Okumak, Mekke Yılları & Siyeri Farklı Okumak II, Medine Yılları, Mehmet Azimli, Cahit KÜREKÇİ	The 'Other' History of Islam: Different Reading of Siyar: Years of Mecca & Different Reading of Siyar II: Years of Medina, Mehmet Azimli, Cahit KÜREKÇİ
163	
Malatî ve Kelâmî Görüşleri, Mehmet Kubat İrem CEYHAN	Malatî and His Kalamî Views, Mehmet Kubat İrem CEYHAN
167	
İslam'da Tanrı ve Mantık: Akıl Halifeliği, Prof. Dr. John Walbridge Mehmet ULUKÜTÜK	God and Logic In Islam: The Caliphate of Reason, by Prof. Dr. John Walbridge Mehmet ULUKÜTÜK
171	
SEMPOZYUM NOTLARI	CONFERENCE REPORTS
Sürdürülebilir Kentleşme ve Kentlilik Prof. Dr. İbrahim GEZER-Yrd. Doç. Dr. Gökhan TUNCEL	Sustainable Urbanization and Urbanity Prof. Dr. İbrahim GEZER-Yrd. Doç. Dr. Gökhan TUNCEL
174	
İslam Bankacılığı: Ürün, Teori, Uygulama ve Sorunlar Doç. Dr. Saim KAYADIBİ	Islamic Banking Products, Theory, Practice & Issues Assoc. Prof. Dr. Saim KAYADIBİ
184	

Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kozmopolitan Kimlik

Mehmet BİREKUL*

Özet: Avrupa'nın yüzyıllar boyu süren birlik arayışları içerisinde belki de son yılların en somut gelişmesi olarak nitelendirebileceğimiz Avrupa Birliği süreci ve bu süreçte Avrupa'nın kendisini yeniden tanımlama girişimleri son yıllarda sosyal bilimcilerin ilgisini çeken en önemli konulardan biri olmuştur. Avrupa Birliği ile birlikte yeni Avrupa kimliğini oluşturacak ögenin, diğerlerinin ötekileştirildiği dini-kültürel bir bakış açısı mı yoksa herkesi kucaklayarak büyümeyi arzulayan kozmopolitan bir yaklaşım mı olacağı konusu da Avrupalı bilim adamları ve siyasetçiler tarafından sıkça gündeme getirilmektedir. Tabii ki her iki durumda da Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye'nin üyelik süreci, kültürel söylemi savunanlar açısından nasıl bir felaket ise kozmopolit Avrupa hayalini taşıyanlar için de o denli önemli bir gelişme olarak tasavvur edilmektedir. Bu makalede Kozmopolitanizm kavramı ve Avrupa kimliğini kozmopolitan yaklaşım üzerinden oluşturma gayretleri kısaca aktarılırken Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecinin kendisinde yarattığı tartışmalar kadar Avrupa'da ortaya çıkardığı kamplaşmalara da dikkat çekilmek istenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kozmopolitanizm, Avrupa Birliği, Kimlik, Avrupa

* * *

Problem: Avrupa'nın Kimlik Bunalımı

Çok boyutlu bir kavram oluşu ve bu çok boyutluluğun disiplinler arası çalışmayı zorunlu kılışı, kimlik kavramını sosyal bilimlerin en karmaşık ve tartışmalı sorunlarından biri haline getirmiştir (Türkbağ, 2003: 209). Latince "aynı olma, özdeş olma" anlamına gelen "identitas" kelimesinden türeyen kimlik (identity) kavramı, insanın sosyal bir varlık olmasının doğal sonucu toplumsal bir olgu olarak belirmektedir. Toplumsal bir varlık olarak insana özgü

* Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. mbirkul@hotmail.com

olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü biçiminde tanımlanan kimlik, (TDK, 2007) ortak dil, kültür, coğrafya ve tarih gibi ögelere dayansa da "öteki" ile temasın özel tarihi formudur ki bir ulusu diğerinden farklılaştırır, eşsizleştirir, yani kimliklendirir (Dağı, 2002: 13). Bu noktadan hareketle kimlik, insan topluluklarına özgü bir varoluş olgusu olarak zaman içinde etkisini gösteren objektif ve sübjektif unsurlarla gelişir ve varlığın sürekliliği ile ilintili bir etkileşim sürecinde kendini diğerlerinden ayırt edici özelliğini meydana getirir. Ne var ki, çok boyutlu bir nitelik taşıyan bu karşılıklı beşerî ilişki ve algılama, bir tür istikrarsızlık da içerir; bu durum bazen doğal bir kimlik gelişimi tarzında kendini gösterirken, kimi zaman da 'kimlik krizi' biçiminde ortaya çıkabilir. Kısacası, kimlik oluşumu/edinimi, dinamik ve sürekli bir toplumsal (ulusal ya da uluslararası) alışveriş ortamında gerçekleşir (Canpolat, 2002: 2).

Kimlik kavramının popüleritesi ve merkeziliği, kendisinin ürettiği anlamların, kodların ve adlandırma mekanizmalarının çoğulluğundan kaynaklanmaktadır. Kimlik kodlarının çoğulluğu, kimlik yoluyla bireyleri adlandırma mekanizmalarının çok boyutluluğu ve kimliğe yüklenen farklı anlamlar ve bu yolla üretilen farklı siyasal söylemler, kimlik kavramı üzerinde kuramsal bir uzlaşma olanağını zorlaştırmaktadır. Aksine kimlik kavramı, yaşadığımız dünyada kuramsal ve siyasal pozisyonlar savaşının belki de en önemli stratejik silahı rolünü oynamaktadır (Keyman, 2005: 217). Epistemik düzeyde incelendiğinde kimlik, dünyayı anlamaya yönelik kullanılan yöntemin ve açıklama tarzının kültürel temelini oluşturan merkezi bir olgudur. Modern zamanlarda bu olgu kendisini Doğu-Batı, modern-geleneksel, bilimsel-geleneksel vb. karşıtlıklar içinde gösterirken, günümüzde ise medeniyetler arası savaş, düşman, terörist, öteki olarak İslam, kültürel küreselleşme, vb. söylemlerin epistemik kurucu ögesi işlevini görmektedir. Ontolojik düzeyde ise kimlik tarih, zaman, mekân anlayışının özellikle Batı dışı ve farklı olan kültürleri ve toplumları çözümlemesinde ortaya çıkan sorunları anlamamızda bize yardımcı olan bir kavram işlevini görmektedir. Yine Batı dışı kültürlerle ve toplumlara yaklaşıırken kullanılan yenedünya düzeni, oryantalizm, üçüncü dünyacılık, az gelişmişlik, yoksulluk vb. bir dizi kavramın içerdiği hem Avrupa merkezci, hem de farklı olanı dışlayan ve ötekileştiren kültürel nitelik, kimlik olgusunun modern uluslararası ilişkilerin tarihsel gelişimindeki önemini bize göstermektedir. Hem modern zamanlarda hem de bugün demokratik bir dünya yönetimi üzerine yapılan akademik ve kamusal tartışmaları, demokratik ve adaletli bir dünya arayışlarını ve dünya barışı kurma girişimlerini kimlik olgusunu ele almadan, yaşadığımız kimlik sorunlarını çözmeden, farklı olanı ötekileştirme eylemlerini eleştirmeden ve farklı kimlikler arasında demokratik bir müzakere ve karşılıklı anlayış zemini kurmadan başarılı kılmak olası gözükmemektedir. Bu anlamda kimlik olgusu, normatif düzeyde de merkezi öneme sahiptir (Delanty, 2004: 35).

Avrupa kimliği konusu ise, AB'nin kendi içinde tartışılan en önemli konulardan biridir. Konunun önemi, kimliğin AB'yi bir arada tutacağına ve AB'nin devamlılığını sağlayacağına inanılmasından kaynaklanmaktadır. Bir kimliğin oluşturulması ile AB'nin daha sağlam temellere oturacağı, hatta kimilerine göre devamlılığının ancak bu şekilde sağlanacağı ileri sürülmektedir. Avrupa ülkelerindeki halkların giderek AB'ye olan güvenilirliğini, bağlılığını ve isteğini yitirmesi, kimlik ile AB'nin devamlılığı arasında böyle bir bağlantı kurulmasına neden olmuştur. Tarihini incelediğimizde çoğunlukla "öteki" tanımı olmadan "kendi"ni tanımlayabilen bir Avrupa'nın söz konusu olmadığı görülmektedir. Tarihinin her döneminde doğu, batı, kuzey, güney, komünist, İslam vb. farklı ötekiler oluşturan Avrupa'nın, kendi yapılanmasını söz konusu ötekiler üzerinden şekillendirdiği ve sağlamlaştırdığı gözlenmektedir (Karakuş, 2007: 121).

Burada kimliği oluşturan temel unsurlar açısından bir Avrupa kimliğinden söz etmenin ne kadar zor olduğu anlaşılmaktadır. Morin'in "Avrupa'yı Düşünmek" isimli eserinde vurguladığı gibi "Avrupa karmaşık bir bütündür". Bütünün içinde başarıyla yer almak ise, ancak bu karmaşık bütünü algılamak, özümsemek ve etkilemekle mümkündür (Morin, 1995: 28). Örneğin, ulusal kimliklerin en önemli unsuru olan dil incelenirse, Avrupa genelinde ortak bir dilden söz edilemediği gibi günümüzde farklı dil ailelerine sahip dillerin kullanıldığı da dikkat çekmektedir. Aynı dil ailesi içinde bulunmasına rağmen Latin, Almanik ve Slav alt dil kategorileri arasında bile önemli farklar bulunmaktadır (Erdenir, 2005: 116). Bünyesinde çok fazla ırk ve etnik köken barındıran Avrupa'nın coğrafi temelli bir kimlik tanımlaması söz konusu olduğunda, sınırlarındaki belirsizlik ön plana çıkmakta, Kuzey, Batı ve Akdeniz olarak çok belirgin sınırlara sahip olsa da, Avrupa'da doğu sınırı belirsizliğini korumaktadır.

Avrupa kimliği tanımlamalarında dikkat çeken bir diğer unsur olan Hristiyanlık ise çoğunlukla merkezi bir önem arz etmektedir. Klasik anlamda birleştirici ve bütünleştirici özelliğini Aydınlanma ile kaybeden Hristiyanlıktan Avrupalılar için radikal bir kopuş hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Günümüzde ise Avrupa'nın en ciddi ötekisi olarak din temelinde Müslümanlar belirlemektedir. Hristiyan kimlik; tek boyutluluk taşımakta ve bu nedenle Avrupa Birliği'nin şiddetle savunduğu çok kültürlülük, kültürel çoğulculuk, çok kimliklilik gibi kavramların hayata yansıtılmasını; insan hakları ve demokrasi gibi evrensel değerlerin ayrımcılık gözetilmeden uygulanmasını, daha da önemlisi kuşatıcı, kapsayıcı bir medeniyet yaratma ideallerinin uygulanmasını zorlaştırmakta ve bu noktada Avrupa Birliği'nin test edilmesini ve dolayısıyla dünya kamuoyu nezdinde inandırıcılık kazanmasını engelleyebilmektedir (İnaç, 2003: 205). Görüldüğü gibi dil, etnik köken, coğrafya gibi kültürel unsurlar aidiyet hissi yaratma konusunda yetersiz kalırken, kimliksel bir unsur olma potansiyelini taşıyan Hristiyanlık ve ortak geçmiş ise bütünleştirmeden çok ötekileş-

tirme konusunda etkili olabilmektedir. Bu noktada önemli olan din ve ortak geçmişi temel alan Avrupa kimliğinin, Avrupalılarca paylaşılan deneyimler, ortaklıklar, benzerlikler yerine Avrupa dışındakilerle olan farklılıklara dayandırılmakta olmasıdır (Erdenir, 2005: 126). Delanty'nin de ifade ettiği gibi 'Avrupalı' ifadesi ilk kez VIII. yüzyılda kullanılmıştır. VII. yüzyıldan başlamak üzere bu dönemde ortaya çıkan Avrupalılık düşüncesinin temelinde İslam'a karşılık olarak geliştiği görülmektedir. İslam fetihleri ve yayılması karşısında Hristiyan bilinç oluşmuş ve İslam, Hristiyan Avrupalılar tarafından 'öteki' olarak algılanmıştır. Dolayısıyla bu dönemde, Avrupalılık fikri daha çok Hristiyanlık etrafında şekillenmiştir. (Delanty, 2004: 33)

Bu nedenle kimlik bütünlüğünü sağlamış bir Avrupa'nın oldukça muğlak bir fikir olduğu, hatta bir kurgu olduğu herhalde hiçbir zaman tartışılmadığı kadar 20. yüzyılda tartışılmış ve kabul görmüştür. Bir yandan 20. yüzyıl boyunca düşünürler ve özellikle tarihçiler Avrupa'nın her zaman bölünmüş ve farklılaşmış olduğunu; hemen hemen hiçbir zaman siyasal, kültürel, dinsel, dilsele veya hukuksal bir birliğe ulaşmadığını ve belki de ulaşamayacağını tartışırken; diğer yandan 20. yüzyıl sonunda Avrupa'yı siyasal ekonomik ve hukuksal açıdan birleştirmeyi amaçlayan kültürel birliği varsayan Avrupa Birliği kurulmuştur (Bkz: Ortaylı, 2007: 215 vd.).

Bu noktada Avrupa Birliği'nin, kimlik bunalımını aşmada temel aldığı ve Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini de yakından ilgilendiren iki temel görüş ön plana çıkmaktadır. Birinci görüş, Avrupa'nın tarihine, kültürüne, coğrafyasına ve dinine göndermede bulunan kültürel bir kimlik inşası sürecine yoğunlaşmaktadır. Bu anlayış çerçevesinde Avrupa kimliğinin özelliklerine ilişkin üç temel vurgunun ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Öncelikli vurgu, Avrupa tarihinin doğrusal bir gelişmenin ürünü olduğu iddiasıdır. Bu bağlamda Avrupa kimliği, Antik Yunan kültürel mirası ve Roma hukuku, Reform ve Rönesans süreci, Aydınlanma çağı ve bütün bu sürece rengini ve şeklini veren Hristiyan kültürü üzerine bina edilmiş bir terkiptir. Bu anlayışa göre, tarihsel akış içerisinde doğrusal bir düzlemde gelişen Avrupa kimliği evrensel açıdan 'en ileriye' doğal olarak da 'medeni' olanı temsil etmektedir.

Yine Avrupa kimliği homojen ve belli oranda iç çatışmaları aşabilmiş bir yapıda değerlendirilmektedir. Yani her ne kadar Avrupa'yı oluşturduğu iddia edilen her milletin ayrı milli karakteristikleri olsa da hepsini bir arada tutan "homojen bir üst kimlik" yapısının tesis edildiği düşünülmektedir. Kültürel görüşün öne çıkardığı bir diğer yaklaşım ise kimlik tanımında 'ortak tarih ve kültür mirasını' taşımanın olmazsa olmaz karakterine yapılan vurgudur. Yani bu anlayışa göre Avrupalı olabilmek için ortak kültürü yaşamak ve doğrusal tarihi gelişme aşamalarını tecrübe etmek gerekmektedir. Özetle denilebilir ki, bir açıdan bakıldığında kültürücü söylem, bugünkü Avrupa kimliğini geçmi-

şey bağlamakta ve dünün, yarını şekillendirmede neredeyse tek belirleyici etken olduğunu ima etmektedir (Özcan vd., 2009: 36). Bu anlayışın bir yansıması olarak költürcü söylemi savunanlar için Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği Müslüman kimliği olması nedeniyle Avrupa'nın kimlik olarak 'ötekisini' çağrıştırmakta ve dolayısıyla olası üyelik bir tehdit olarak algılanmaktadır.

Yaygın olan ve üzerinde çokça araştırmanın ve tartışmanın yürütüldüğü költürcü söylemin aksine son zamanlarda sıklıkla gündeme taşınan, bu açıdan araştırma konumuzu oluşturan ikinci görüş ise, Avrupa'nın kozmopolitan ve çoğulcu bir kimlik geliştirmesi gerektiği üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu görüş son dönemde büyük bir entelektüel açılım sağlamış, Avrupa'nın önde gelen düşünürleri tarafından savunulmuştur. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde kozmopolitan görüşün temel dinamikleri ve bu görüşü ortaya atan sosyal bilimcilerin görüşlerine yer verilecek; Türkiye'nin bu süreçteki stratejik önemine dikkat çekilecektir.

Kozmopolitanizm

Yunancada *kosmopolites* (dünya vatandaşı) kelimesinden türetilen kozmopolitanizm ahlaki ve sosyo-politik felsefe görünümüleri ile büyük ölçüde bir çeşitliliği tanımlamada kullanılmıştır. Fikri ne olursa olsun, tüm insanları tek bir topluluk olarak görmek ve hepsini bu kurumun bir parçası yapmak fikrine dayanan kozmopolitanizm farklı şekillerde farklı toplum tasavvurlarını ortak bir tavır altında birleştirmeye odaklanmıştır (SPE, 2010). Kozmopolitanizm fikri ulusalcılık fikrinden çok öncelerde var olagelmıştır. Antik Yunanla başlamış ve onların politik ve toplumsal düşüncelerinin önemli bir parçasını oluşturmuştur (Fine, 2007: 1; Hocaoglu, 2007: 205). Tüm insanlığa mal olmuş bir filozof Sokrates'e kadar giden kosmopolitan felsefeye eski Yunan'da en büyük katkıyı Sokrates'in öğrencisi Kinik filozof Sinoplu Diogenes (MÖ 412-323) yapmıştır. Diogenes kendisine nereden geldiği sorulduğunda; "dünya vatandaşıyım" (*kosmopolites*) demiştir.

Günümüzde kozmopolit düşüncenin iki ayrı düşünsel ayağı vardır. Bunlardan birincisi Stoacı felsefedir. Bu politik bağlama önem veren bir görüştür. Stoacılar göre bir kişinin dünya vatandaşı olması için yerel aidiyetlerden vazgeçmesi gerekmezdi. Çünkü bunlar yaşama büyük zenginlik katardı. Zaten Stoacılar bir kişinin bu tür bağlılıklarından kaçınamayacağına da inanıyorlardı. Günümüz kozmopolitanizminin ikinci kaynağı Kant'ın geliştirdiği ahlaki temellere dayalı dünya vatandaşlığı fikridir. Kantçı düşünceye göre insanoğlu sadece kendinde nihayet bulur, insanoğlu sadece insan olduğu için bir değere sahiptir. Bu niteliği onu evrensel bir toplumun doğal üyesi yapar (Bk: Cheah, 2006, 487).

Ortaçağlardan geçerek Aydınlanma Çağı'na gelene kadar ise kozmopolitan fikirlere rastlanmadığı söylenebilir. Rönesans ile eski Yunan ve Latin klasikleri tekrar okunmaya başlanmıştır. Bu anlamda Humanist felsefe kozmopolitan fikirleri destekleyen görüşleri içerir. Hümanist felsefenin temsilcilerinden Hollandalı Desiderius Erasmus kozmopolitan fikirleri telaffuz etmiştir. Kozmopolitanizmin tekrar yeşermesinde, ilk modern tabii hukuk teorisi, Aydınlanma Felsefesi, insanın rasyonel bir varlık olduğu düşüncesinin vurgulanması ve insan hakları nosyonlarının tartışılması önemli katkılar sağlamışlardır. İlk modern tabii hukuk teorisinin sekülerleştirici eğilimleri, tüm insanlığın benzer nitelikleri paylaştığı, tabii hukuk altında insan hakları ve tüm insanlığın bir bütün oluşturduğu fikirleri ile kozmopolitan felsefenin sosyal-siyasi temeline katkıda bulunmuştur. İkinci katkı tabii hukuk teorisi ile sosyal sözleşme arasındaki bağlantı ile açıklanabilir. Sosyal sözleşme teorileri ne kadar ulus devletlere odaklansa da, uluslararası hukuk kanunlarının oluşturulması ve tüm devletlerden oluşan uluslararası bir topluluğun uluslararası kanunlara uygun hareket etmesi fikri ile kozmopolitan siyasi-hukuk düşüncesini temellendirir.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Immanuel Kant kozmopolitan siyasi felsefeye ve hukuk anlayışına çok büyük katkıda bulunmuştur. Kant, "Perpetual Peace" kitabında ulus devletlerin kendi içlerinde cumhuriyetçi fikirlere göre düzen oluştururken, uluslararası bir birlik içinde, gönüllü olarak yer almaları ve kendi vatandaşlarının insan haklarına saygı gösterirken, yabancıların da insan haklarına saygılı olmalarının barış tesis etmekte önemli olduğunu belirtir. Kant ayrıca anayasa hukuku ve uluslararası hukuk alanları dışında üçüncü bir kamu hukuk alanı olarak kozmopolitan hukuk anlayışını ortaya atmıştır. Kozmopolitan hukuka göre vatandaşlar sadece bir ülkenin vatandaşı olarak değil, aynı zamanda dünya vatandaşı olarak da haklara sahiptir. Kant'ın kozmopolitan hukuk anlayışı bugün var olan Uluslararası Hukuk Mahkemesi'nin temellerini oluşturmuştur (Bkz: Pollock vd., 2002: 3).

Faydacılık felsefesinin temsilcisi Jeremy Bentham "tüm devletlerin ortak ve eşit faydası" fikri ile kozmopolitan bir argüman sunmuştur. İskoçyalı ekonomist ve filozof Adam Smith ise uluslararası ticareti destekleyen ve her türlü gümrük sınırlamalarının kalkması gerektiği belirtilen fikirleri ile kozmopolitan bir ticaret hayatının ve anlayışının gerçekleşmesine ışık tutmuştur. Türkiye'nin geçmişe dayanan mistik din anlayışı kozmopolitanizm ile uyumludur. Mevlana Celalettin Rumi gibi büyük düşünürler sonsuz hoşgörü, insanlığın birliği anlayışı, insanlığın ortak rasyonel aklı paylaştığı gibi görüşleri ile kozmopolitan anlayışa etik ve sosyal- felsefe boyutlarında büyük katkıda bulunmuştur (Narlı, 2006).

Günümüzde küresel tehlikeler, terörizm, çevre kirlenmesi, kaynakların zi-

yan edilmesi, nükleer tehdit, ekonomik bağımlılık gibi meseleler dünyayı daha çok birbirine bağımlı hale getirmektedir. Bu anlamda sosyolojik bir kavram olarak küreselleşmenin içselleştirilmesi demek olan 'kozmpolitanizasyon' süreci yeniden anlam kazanmaktadır. Küresel iletişimdeki gelişmeler ise herkesi potansiyel dünya vatandaşı yapmakta daha doğrusu dünyanın her yanında olup biteni görmesini sağlamaktadır. Bunun için kozmopolitanizm, birlikte barış içinde yaşamak için kavramların ve uygulamaların oluşmasında başvurulacak bir felsefe olarak yeni açılımlar getirebilecek; bugün için farklılıkların birlikte yaşaması için gereken kültürel bir projenin oluşmasına temel teşkil edebilecek bir anlayış olarak görülmektedir.

Kozmopolitan Yaklaşım ve Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri

Kendi içerisindeki çatışmaları geride bırakıp yeni bir yol haritası ile dünya konjonktüründe yeni bir yer edinmeye çalışan Avrupa Birliği'nin bu yolculuğunda önemli düşünsel parametrelerden birini oluşturan kozmopolitan görüşün Avrupa Birliği ve Türkiye açısından önemine değinmeden önce, Avrupa'nın geçmişten getirdiği yapı içerisinde kozmopolitan anlayışı sindirme konusunda bir problemi olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Zira Avrupa'nın farklı kültürlerden olanları tanıma konusunda sergilediği demokratik iddialı tutumun sınırlarının nereye vardığı konusu geçmişi ile ilintilendirildiğinde daha da anlam kazanmaktadır.

Avrupa, özellikle sanayi devrimiyle birlikte tanıştığı ve bu ana kadar aşına olmadıkları bir durum olarak kozmopolit kentleşme tecrübesi ile kendi içerisinde travmatik bazı etkilere maruz kalmıştır. Avrupa kentleri kozmopolitizm değil saflığa, tek kültürlülüğe, türdeşliğe yakındı; açıklığa değil kapalılığa yatkındı; surlar Avrupa kentini başta köylüler olmak üzere kentte yaşamaya teşebbüs edebilecek yabancılara karşı koruyan sığınaklardı. Sanayi toplumunun hızla birbirine kattığı farklı etnik, dinsel veya kültürel unsurlar, kısa sürede büyük toplumsal huzursuzlukların da kaynağı oldu. Durkheim'in teşhis ettiği normsuzluk ve bundan mütevellit anomi hali; Weber'in gördüğü dünyanın bü-yübozumunun içerdiği trajik gelişmeler, Marx'ın katı olan her şeyi buharlaştırdığı için baş döndürücü bulduğu korkunç değişim hızı, hep bu kent ortamının sosyologlarda bıraktığı izlenimleri ifade ediyordu.

Nitekim bu yeni kozmopolit ortamın Avrupa içinde gereği kadar hazmedilmemiş olduğunu, en azından geçen yüzyılın ortalarına kadar peş peşe patlak veren iki büyük Dünya savaşı içinde yaşananlar gösterdi. Her iki savaş sonuçta yine toplumsal çatışmaların ve uzun süre bir arada yaşayan unsurların birbiri-

ne karşı biriktirdiği enerjinin patlamasına dayanıyordu. Sonuçta Avrupa içinde oluşan bu enerjiyi tolere edebilecek, bunu daha barışçıl ve verimli bir kulvarda değerlendirebilecek bir üst değer geçeri olmadığı görüldü (Aktay, 2005). Bugün bu arayışın adı olarak bir yandan sivil toplum kavramı, bir yandan çok kültürlülük, bir yandan demokrasi konusunda geliştirilmeye çalışılan söylem ve standartlar, aranan tedbir ve düzenler, bu tarihsel arka planının bir tezahürü olarak değerlendirilebilir. Avrupa Birliği kavramının kendisi bile, bir arada bulunmak için hâlâ her bakımdan bir “birlik” oluşturmayı, birlik oluştururken de yasal, siyasal hatta kültürel ve toplumsal düzeyde bir standartlaşmayı açıkça gerektirmektedir.

Bu tespitin akabinde geçmişinde bütünleşme, birlikte yaşama ve çok kültürlülük anlamında pek de iyi tecrübeleri barındırmayan Avrupa toplumunun bugün devamlılığını sağlamak açısından önemli bir çıkış noktası olarak kozmopolit bir Avrupa tasavvurunu gündeme getirdiğini söylememiz mümkündür. Zira kozmopolitan görüş, Avrupa’nın kozmopolitan ve çoğulcu bir kimlik geliştirmesi gerektiği üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu görüş son dönemde büyük bir entelektüel açılım sağlamış, Avrupa’nın önde gelen düşünürleri tarafından savunulmuştur. Bu kapsamda, Ulrich Beck, Jürgen Habermas ve Gerard Delanty tarafından akademik ve felsefi temeli sağlamlaştırılmaya çalışılan kozmopolit Avrupa fikri halen inşa aşamasındadır; ancak, mevcut durumda dahi kimlik tartışmalarına önemli açılımlar getirmekte ve alternatifler üretilmesi konusunda verimli diyaloglara imkân sağlamaktadır. Bu görüşe göre, AB’nin gelecekte dünya sahnesinde etkili ve alternatif bir aktör olabilmesi için ‘kozmpolitan’ ve ‘çoğulcu’ bir kimlik geliştirmesi gerekmektedir (Özcan vd., 2009: 38).

Ulrich Beck ve Edgar Grande “Cosmopolitan Europea” adlı kitaplarında “Avrupa’nın yeniden yapılması” gerektiğini savunmakta ve bunun nasıl gerçekleşeceği sorusuna cevap aramaktadır. Yazarlara göre neoliberalizm ve neonyasjonalizm artık işe yaramamaktadır. Beck ve Grande’ye göre Avrupa Birliği fikrinin merkezinde “devlet” veya “pazar” olmamalıdır. Yazarlara göre Avrupa “kozmpolitik” olmalıdır. Yani Avrupalılar dünya vatandaşı olmalıdır. Yazarlar Avrupa Birliği idealinin “sivil toplumun açık projesi” olduğu kanısındadır. Bu yaklaşım bugüne kadar görülen “insan” olgusunu esas alan romantik yaklaşımlara göre çok daha ciddidir. Geleceğin Avrupa’sını devletlerin ve pazarların kurmayacağı ve sivil toplumun aşağıdan yukarıya doğru geliştirileceği düşünüldüğünde, bütün Avrupa Birliği bürokrasisi bir dönüşümün eşiğine gelebilir.

Beck ve Grande, “kozmpolitizm” kavramı çerçevesinde, Avrupa’nın “doktrine dayanmayan”, “haksız olduğunu kabul edebilen” ve “özgür” olmasını talep etmektedirler. “Kozmpolitizm” ayrıca, “Avrupa’nın ve Avrupalıların tarihi ile barışmasını” öngörmektedir. Kozmpolitizm, ulus-devletin sürdüğü, çok kültürlü kimliğin desteklendiği, sivil toplumun devletin önüne geçtiği, tarihsel

önyargıların kırıldığı, toplumsal ve etnik çelişkilerin aşıldığı ve Avrupalıların “din”, “etnisite”, “vatandaşlık bağı” veya “milliyet” ile değil, dünyayı daha iyi dünya yapan sivil toplumun parçası olmakla gurur duyduğu bir Avrupa vaat etmektedir (Bkz: Beck ve Grande, 2007a: 224). Bu anlamda kozmopolitanizm kavramı sadece Avrupa ve Asya’nın birlikte yaşamasını öneren bir kavram değil tüm dünyayı kuşatan sosyal bir form olarak karşımıza çıkmaktadır (Delanty ve He: 2008, 325). Beck,

Avrupa’nın ayakta kalan son gerçekçi siyasal ütopyası ‘Avrupa’dır. Ancak bu Avrupa’nın da iyi anlaşılması ve kavramsallaştırılması gerekiyor. Tarihsel açıdan eşsiz olan bu uluslararası topluluk, metodolojik milliyetçiliğin deli gömleğiyle kısıtlanmış siyaset ve devlete dair geleneksel terimleriyle açıklanamaz. Kozmopolit Avrupa’yı anlamak istiyorsak, toplumsal ve siyasal analize ilişkin uzlaşım kategorileri radikal biçimde yeniden ele almak zorundayız. Tıpkı Westphalia Barışının 17. yüzyılın dini nitelikli iç savaşları kiliseyle devlet ayrımı yoluna giderek sona erdirmesi gibi, devletle ulusun ayrışması da 20. yüzyılda yaşanan korkunçluklara verilecek uygun yanıtıdır. Laik devletin farklı dinlerin ifasını mümkün kılması gibi, kozmopolit Avrupa da ulusal sınırların ötesinde farklı etnik, dini ve siyasi hayat formlarının birlikteliğini, kozmopolit hoşgörü ilkesine dayanarak garanti etmelidir

ifadeleriyle de kozmopolitanizmin tüm dünyayı kuşatıcı bir anlayışı geliştirmesi gerektiği düşüncesini pekiştirmektedir. (Beck, 2008; Beck, 2002: 17 vd.)

Bu anlamda Beck’e göre, AB’nin gelecekte var olabilmesinin temeli ‘kozmpolitan realizmi’ geliştirmesine bağlıdır. Kozmopolitan realizm ise politik olarak pragmatik ve değişime ve değiştirmeye açık olmak demektir. Bu anlayışa göre artan uluslararası etkileşim, bağlantılar ve sorumluluklar nedeniyle Avrupa “dışarıdakilerin de hâlihazırda içeride olduğu” açık bir sistem haline gelmiştir. Dolayısıyla 21. yüzyılda kapalı bir “Hristiyan Batı” coğrafyasından söz etmek ve bunu diğerlerinin pahasına korumaya çalışmak mümkün değildir. Ayrıca kültürcü yaklaşımlar tarafından Avrupa’nın dini, kültürel ve neredeyse tamamen ırksal özelliklere dayalı bir tasvirinin yapılması bir anlamda Aydınlanma düşüncesinin de ters yüz edilmesi olarak değerlendirilmektedir. Bir başka deyişle kozmopolitan görüşe göre yarının Avrupa’sını dini kimlik ekseninde şekillendirme gayreti, Hristiyanlığın birleştirici olduğu Ortaçağ Avrupa’sına dönmeye çalışmak gibi bir anakronizm ortaya çıkarmaktadır. Yapılması gereken farklı kültürlerin, etnik ve dinsel grupların bir arada yaşamasını mümkün kılacak, çoğulcu kurumsal ve anayasal bir sistem inşa etmektir. Bu konuda Habermas da Avrupalılaşıma sürecini kültürel bağlardan uzaklaştıracak, evrensel prensiplere ve hukuki-anayasal ilkelere dayalı bir normlar dizisi ile çerçevelenmiş ‘Avrupa vatandaşlığı’ kavramını önermektedir (Özcan vd., 2009: 39; Beck, 2006: 48). Bu çerçevede Avrupa’nın endüstriyel, ekonomik ve politik olarak içinde bulunduğu krizden çıkış yolu kozmopolit bir Avrupa düşüncesinin ika-me edilmesiyle olacaktır. (Beck ve Grande: 2007b, 68)

Yukarıdaki görüşlerden de anlaşılacağı üzere kozmopolit anlayışa göre, Avrupa kimliği bir süreklilik arz etmez, sosyal olarak "icat edilmiştir" ve tarihin her döneminde yeniden üretilmiş ve yeniden tanımlanmıştır. Dolayısıyla sabit bir tanım yapmak hem doğru hem de uygun değildir. Ayrıca bu görüşe göre, dini ve kültürel söylemlere dayalı bir kimlik inşası çabası birleşmeler kadar çatışmalarla dolu olan Avrupa tarihini manipüle etmektedir. Bu konuda fikirlerini çokça dile getiren yazarlardan biri de Gerard Delanty'dir. Delanty kozmopolitanizmin iki şeklini ya da safhasını birbirinden ayırır; Ona göre birincisi klasik kozmopolitanizm, diğeri ise evrensellüğün ötesindeki çağdaş küresel kozmopolitanizmdir. O, eski ulusların Avrupa merkezli olabileceklerini kabul eder fakat kozmopolitizmin inşasında diğer milletlerden Avrupa'ya yapılan katkılarının olduğunu da savunur. O'na göre klasik kozmopolitanizmin kökenini, Antik Yunandaki Kinik ve Stoacılar, Roma imparatorluğu kanalıyla Saint Paul Hristiyanlığından ve Kant aydınlanmasından modernleşmenin sonuna; bir evrensel proje oluşuna kadar geçen bir süreç olarak tanımlayabiliriz ancak bu onun yeni kozmopolitanizm olarak çözümlenmesine engel değildir. O kozmopolitanizmin önemli bir kavram olarak ortaya çıkışını tarihi bağlamda Helenistik dönemde Büyük İskender'in imparatorluğa özgü farklılıklardan ortaya çıkan tartışmaların bir sonucu olarak ortaya koyar. Bu nedenle kozmopolitanizm Yunan ve daha ötesinde aslında bir Avrupa icadıdır ki; çok kültürlü ve birçok etnisiteyi barındıran bir ulus olarak Helenistik İmparatorluğu kozmopolit düşüncenin çıkışını kavram olarak önermiştir (Delanty, 2009: 23). Bu noktada kozmopolitan düşüncenin izini Roma'da sürmektedir ki: O'na göre "Roma İmparatorluğu evrensel kurallarını oluşturan prensiplerde bölgesel sınırları esas almamıştır." (Delanty, 2009: 24). Bilakis bu İmparatorluğun bir dünya görüşüdür ki Roma, aslında jeopolitik bir birlikken, sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler aksi istikamette ona kozmopolitan bir karakter kazandırmıştır. Roma medeniyeti özellikle Yunan, İbrani, Yakın Doğu ve Afrika kültürleri ile temaslarla yeniden şekillenen kültür üzerine inşa edilmiştir (Delanty, 2009: 25).

Delanty bu düşüncesini Roma İmparatorluğu dünya imparatorluğuna dönüşmek; aynı zamanda dışarıdan gelen baskılara karşı Avrupa'yı kendine yetebilen bir Avrupa'ya dönüştürmek için ne yaptı? sorusuyla sağlamlaştırmaktadır. Sonuçta Delanty Kant'a ulaşmaktadır ki Kant: "Klasik kozmopolitanizmin ana teması ve asıl referansı çağdaş kozmopolitanizmi işaret etmektedir." demektedir (Delanty, 2009: 31). Bilgi ve bilim gibi insanlığın temel taşlarını esas alan Avrupa aydınlanması, mevcut olan yeni kozmopolitanizmin bilincini oluşturmuştur. Bundan sonra ulusal devletlerdeki kaçınılmaz bir evre olarak bilinç kayması kozmopolitanizmi ulusalcılığa bağlı gibi göstermiştir. 20. yüzyılda ise kozmopolitanizm, evrenselcilik, komünizm, Avrupa Birliği ve Batı gibi kalıplara sokulmadan hemen önce yeniden ortaya çıkarak tartışılmaya başlamıştır (Delanty, 2009: 31).

Bu noktada Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği kültürcü söylemciler için nasıl kabul edilemez bir durum olarak ifade ediliyorsa (Bkz: Birekul, 2009: 69 vd.) kozmopolitan anlayışa sahip olanlar için de o kadar öneme haiz olan bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Zira Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik tartışmaları, Avrupa'nın kozmopolit geleceği tartışmalarını da beraberinde getirmiştir (Baban ve Keyman: 2008, 108). Aslında bir Avrupa kimliğinin yaratılması ve başarılı bir şekilde benimsetilmesi, bugün için uzak görünmektedir. Çünkü Avrupa Birliği, çok sayıda farklı devletten, milletten, dilden, kültürden oluşmaktadır. Bu farklılıklar göz ardı edilmeden oluşturulacak ortak değerler, aidiyet duygusu sağlamak için gereken adımlardan sadece biridir. Bu konuda Avrupa Birliği halkları kırmızı çizgiye de sahiptir. Demokrasi ve şeffaflık yeterince sağlanamazsa, siyasi bütünleşme ve ulus-üstücülük süreci sürdürülmeye devam ederse Avrupa Birliği karşıtlığı artabilecektir. Böylece, kimlik ve bilinç oluşturulması gerçekleştirilemeyeceği gibi, Avrupa Birliği'nin dağılması ya da daha gevşek, serbest ticaret bölgesine benzer bir yapılanmaya gitmesi dahi beklenebilir. Avrupa Birliği'nin yurttaşları tebaa değildir. Ait olunan devletten farklı ve daha üst bir otoriteye boyun eğerek, bir üst-yurttaşlık ya da üst-kimlik kabul edilmesi bugün için neredeyse imkânsızdır. Ulus-devletler ve milliyetçilik Avrupa'da hâlâ canlıdır. Vatanı için ölmeye hazır insan bulmak bugün için mümkünken, Avrupa Birliği için kendini feda edebilecek insan bulmak pek kolay görünmemektedir (Altınbaş, 2006: 15).

Bu noktada Avrupa'nın içine girdiği kimlik tartışmasında bu kimliğin inşasında tek çıkış yolu olarak kozmopolitan görüşü savunanlara göre *Türkiye'nin üyeliği, Avrupa Birliği'nin insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerlere dayalı bir kimliğe sahip olması konusunda önemli bir fırsat olarak değerlendirilmektedir*. Bu bağlamda, bu görüşün taraftarları, Türkiye'nin üye olması halinde Avrupa Birliği'nin çoğulcu kozmopolit bir kimliğe sahip olabileceği ve bu sayede tarihin tutsaklığından kurtularak hâlihazırda yaşanan kimlik çatışmalarına uygun zemin hazırlayan paradigmanın ötesine geçebileceği inancını taşımaktadırlar. Dolayısıyla bu görüşe göre Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği, Avrupa Birliği kimliği için bir 'tehdit' değil, tam tersine evrensel kimliğe dayalı Avrupa Birliği'nin inşası yolunda bir 'fırsattır.' Zira kozmopolit anlayışa göre son genişleme dalgası ve Türkiye'nin üyeliği tartışmaları küreselleşme çağında Avrupa Birliği için taşları büyük oranda yerinden oynatmıştır. Delanty'e göre, son genişlemeler ve Türkiye'nin üyeliği konusu tek başına bir entegrasyon meselesi değil aynı zamanda bir "kültürel dönüşümdür." Bu kapsamda Avrupalılığın yeniden tanımlanması ve evrensel değerlere dayalı alternatif kimlikler üretilerek kültürel dönüşümün sağlanması; bu sayede, kimlik krizinin aşılması gerekmektedir (Özcan vd., 2009: 40 vd.). Bu nedenledir ki Avrupalı halkların Türkleri içlerine alma hususunda büyük tereddütlerine rağmen Avrupalı elitlerin Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne belli çıkarlar doğrultusunda al-

ma istekleri her geçen gün artmaktadır (Mann, 2005: 37). Son yıllarda Avrupa'da yapılan araştırmalarda da Avrupalı halkların bu anlayış çerçevesindeki tutumlarına dikkat çekilmektedir. Florian Pichler'in "How Real is Cosmopolitanism in Europe?" isimli alan araştırmasında paylaştığı verilere göre gençler, daha iyi eğitilmiş insanlar ve profesyonel / yönetsel meslek sahipleri ile büyük kentlerde yaşayanlar daha çok Avrupa veya dünya vatandaşı olarak kendilerini görmek istemektedirler. Pichler'in gönüllü kozmopolitizm (voluntary cosmopolitanism) diye adlandırdığı (Pichler: 2008, 107 vd.) bu durum Avrupa halkları arasında da yukarıda bahsi geçen sosyal bilimcilerin görüşlerini benimseyen bir kesimin olduğunu göstermektedir.

Ancak Türkiye'nin üyeliği ile ilgili olarak gelişen kozmopolitan söylemlerin halen geniş halk kitlelerinin desteğini alan ve Müslüman Türk imajını tarihi hafızayı canlı tutarak karşısına alan kültürcü söylemin belirleyici gücü karşısında hedeflediği etkinliği gösteremediğini belirtmemiz gerekmektedir. Zira Avrupa'ya hâkim olan dini-kültürel yapı en azından bu yüzyılın ortalarına kadar tavrını muhafaza edecek bir görünüm arz etmektedir (Davie, 2008: 41). Bu durumda gerek Avrupa ile olan tarihi arka planı, gerek dini, kültürel boyutu gerekse de stratejik ve demografik potansiyeli ile Avrupa Birliği giriş sürecindeki Türkiye; halen Avrupa toplumu için bir tehdit olarak görülmekte ve geliştirilen politikalarda da bu tedirginlik hissedilmektedir.

Sonuç

Avrupa'nın kendi iç çekişmelerinden kurtulup birleşme yönünde adımlar atmasına yönelik düşünsel eylemler Ortaçağ'dan itibaren sıkça gündeme getirilmiştir. Saint Pierre ve Victor Hugo'nun "Birleşik Avrupa Devletleri" kurulmasına ilişkin planlarını, İmmanuel Kant'ın "Sonsuz Barışın Sağlaması"na yönelik projesini, ayrıca Montesquieu, Voltaire, Proudhon, Saint Simon gibi birçok düşünürün siyasal liberalizm ve barışı esas alan bir entegrasyon ya da birlik fikrini (Canpolat, 2002: 90) bu bağlama düşündüğümüzde Avrupa Birliği fikrinin Avrupa için kaçınılmaz bir süreç olduğunu da söylememiz mümkündür.

Tarihin Avrupa'yı getirdiği bu süreç, kendini tanımlamada ve bir Avrupa kimliği oluşturmada ciddi problemleri de beraberinde getirmiştir. Geline bu noktada Avrupa'da kimlik tanımlamaları açısından iki temel görüşün hâkim olduğunu söylememiz mümkündür. Bunlardan ilki kendisini dini-kültürel kimliği tanımlayarak diğerlerini ötekileştirme yolunu tercih eden kültürcü söylemdir. Özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin gündeme gelmesi ile geniş bir halk kitlesinin de desteğini alan bu görüş sahipleri, Türkiye'nin üyeliğine de en sert tepkileri vermektedir.

Beck, Habermas ve Delanty gibi bilim adamlarının dile getirdikleri ikinci bir tanımlama ise kozmopolit bir Avrupa kimliğini öngörmektedir. Bu görüşe göre geçmiş Antik Yunana kadar uzanan kozmopolit dünya görüşünü Avrupa Birliği kimliğinin başat aktörü yapmak Avrupa Birliği'ni kendini aşamayan ve sınırlı bir birlik olmaktan kurtaracak dünya üzerinde söz sahibi olabilecek bir konuma taşıyacaktır. Tabii ki sosyal, kültürel, dini ve etnik farklılıkları bir kenara bırakıp "dünya vatandaşlığı" fikrini esas alan bir anlayış için farklılıklara karşı gösterilen müsamaha örnekleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda Avrupa ile entegrasyon sürecindeki Türkiye'nin üyeliği ayrı bir anlam taşımaktadır. Nüfusunun büyük çoğunluğunun Müslüman olduğu Türkiye'nin muhtemel bir üyeliği ile kozmopolitan Avrupa kimliği oluşturma çabaları için somut bir adım atılmış olacaktır.

Son tahlilde şunu söylememiz mümkündür ki: Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik süreci Türkiye'nin geleceği için büyük bir önem taşıdığı kadar Avrupa'nın geleceği için de aynı derecede mühim bir olgu olarak karşılanmaktadır. Gerek kültürcü söylem gerekse kozmopolit söylem, Avrupa Birliği'ni Avrupa kimliğinin oluşumunda son yılların en önemli parametresi olarak bakmaktadırlar. Her iki görüşü savunanlar da Türkiye'nin üyelik sürecine ayrı bir anlam atfetmektedirler. Bu bağlamda özellikle kozmopolit düşüncenin Avrupa kimliğine hâkim olması konusunda çaba gösterenler için Türkiye'nin üyeliği büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Aktay, Yasin, (2005), "Kültürel Çoğulculuğun Sosyolojik Koşulları: Antakya Örneği" *Antakya 1. Medeniyetler Buluşması Konferansında Sunulan Tebliğ*, Antakya; 25- 29 Eylül 2005
- Altınbaş, Deniz, (2006), *Avrupa Kimliği*, Ankara: ASAM (Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi) Yayınları
- Baban, Feyzi, Keyman, Fuat, (2008), "Turkey and Postnational Europe : Challenges for the Cosmopolitan Political Community", *European Journal of Social Theory*, 11, pp. 107-124
- Beck, Ulrich, (2002), "The Cosmopolitan Society and its Enemies" *Theory, Culture & Society* Vol. 19 (1-2): 17-44
- Beck, Ulrich, (2006), *Cosmopolitan Vision*, UK; Cambridge (Polity Pres)
- Beck, Ulrich, (2008), "Ulus-Devletin Miadı Doldu " *Radikal* 19 Ocak 2008
- Beck, Ulrich, Grande, Edgar, (2007a), *Cosmopolitan Europea*, UK; Cambridge (Polity Pres),
- Beck, Ulrich, Grande, Edgar, (2007b), "Cosmopolitanism : Europe's Way Out of Crisis", *European Journal of Social Theory*, 10, pp. 66-85
- Birekul, Mehmet, (2009), "Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğine Karşı Avrupa'da Yükselen Kültürcü Söylem ve Din Faktörü: Avrupa Basınından Okumalar", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28, Güz 2009 ss. 69-84
- Canpolat İbrahim B., (2002), *Avrupa Birliği, Uluslarüstü Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler*, İstanbul; Alfa Yayınları
- Cheah, Pheng (2006), "Cosmopolitanism", *Theory Culture Society*, 23, pp. 486-496
- Dağı, Zeynep (2002), *Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika Rusya'nın Dönüşümü*, İstanbul: Boyut Kitapları
- Davie, Grace (2008), "Din ve Toplum: Avrupa Deneyimi Bir İstisna mı?" *Avrupa Birliği Ülkeleri-*

- de Din-Devlet İlişkisi*, Editörler: Ali Köse, Talip Küçükcan İstanbul: İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi) Yayınları, ss. 31-42
- Delanty, Gerard, (2004), *Avrupa'nın İcadı: Fikir, Kimlik, Gerçeklik*, Çeviren: Hüsamettin İnanç, İstanbul: Adres Yayınları
- Delanty, Gerard; He, Baogang (2008), "Cosmopolitan Perspectives on European and Asian Transnationalism", *International Sociology*, 23, pp. 323-344
- Delanty, Gerard, (2009), *The Cosmopolitan Imagination: The Renewal Of Critical Social Theory*, Cambridge University Press
- Erdenir, F., H. Burak, (2005), *Avrupa Kimliği: Pan Milliyetçilikten Post Milliyetçiliğe*, İstanbul: Ümit Yayıncılık
- Fine, Robert, (2007), *Cosmopolitanism*, New York; Routledge
- Hocaoğlu, Durmuş, (2007), "Tabii ve Fıtrî Bir Ekzistans Olarak Milliyetçilik" *Statükodan Değişime Milliyetçilik Ufku*, Editör: Huzeyfe Süleyman Arslan, Ankara: Binyıl Yay., ss. 195-309
- İnaç, Hüsamettin, (2003), "Avrupa Birliği Entegrasyonu Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri", *Doğu Batı*, Yıl 6, Sayı 23, ss. 185-208
- Karakuş, Can, (2007), *Avrupa Birliği'nde Kimlik*, Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Keyman, E. Fuat, (2005), *Kimlik ve Demokrasi: Devlet ve Ötesi Uluslar arası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Mann, Michael, (2005), "Avrupa Eliti Türkiye'yi İstiyor" (Röportaj: Mustafa Özel) *Aksiyon*, Sayı: 20, ss. 36-37
- Morin, Edgar (1995), *Avrupa'yı Düşünmek*, İstanbul: Afa Yayıncılık
- Narlı, Nilüfer, (2006), "Avrupa Birliği'nde Yeni Kültürel Dinamikler: Birlikte Yasayabilme İçin Yeni Bir Paradigma Arayışında Kosmopolitanizm" *Avrupa Birliği'nde Değişen Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Dinamikler Konferansı "Avrupa Birliği'nde Değişen Dinamikler"* oturumunda, sunulan tebliğ metni. 18 Ekim, 2006, Ankara; TEPAV ve TOBB – Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
- Ortaylı, İlber, (2007), *Avrupa ve Biz*, 2. Baskı Ankara: Turhan Kitabevi
- Özcan, Mehmet, Yılmaz, Elmas, Fatma, Kutlay, Mustafa, Mutuş Ceren, (2009), *Bundan Sonrası: Senaryo Analizleriyle Türkiye-AB İlişkileri*, Ankara: USAK Yayınları
- Pichler, Florian, (2008), "How Real is Cosmopolitanism in Europe?", *Sociology*, Volume 42, pp. 107-126
- Pollock, Sheldon, Bhabha, Homi K., Breckenridge, Carol A., Chakrabarty, Dipesh, *Cosmopolitanism*, Durham; Duke University Press (A Millennial Quarted Book)
- (SPE) Stanford Encyclopedia of Philosophy, "Cosmopolitanism" <http://plato.stanford.edu/entries/cosmopolitanism/> Erişim Tarihi: 20. 09. 2010
- (TDK), Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>, 2007. / Erişim Tarihi: 18. 09. 2010
- Türkbağ, Ahmet Ulvi, (2003), "Kimlik, Hukuk ve Adalet Sorunu" *Doğu Batı*, Sayı: 23, ss. 203-218

* * *

Abstract: *-Cosmopolitan Identity in the Relations Between Turkey and European Union*-The European Union process, which can be described as most concrete development of the recent years within Europe's seeking for unity throughout the centuries, and Europe's attempts to define itself in this process has been one of the most important issues for the social scientists in recent years. European scientists and politicians frequently bring forward the subject, if the item which will create a new European identity together with European Union, is a religious-cultural perspective factionalize the others or willer to grow a cosmopolitan approach by embracing everyone. Of course, Turkey's European Union membership has the importance in both cases. Turkey's membership process is conceived as an important development for those who have a cosmopolitan Europe dream so to the how it is a disaster to the apologetics of the cultural discourse. In this article, simply transferring the concept of cosmopolitan and efforts to create the European Identity through the cosmopolitan approach and tried to draw attention to the debates itself by created Turkey's European Union membership process as well as the polarizations revealed in Europe.

Key words: Cosmopolitanism, European Union, Identity, Europe